

BIULETYN PORADNI
PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ
W MOGILNIE

Maj 2018

ROZWÓJ MOWY DZIECKA

Rozwój mowy jest procesem, w którym współgrają ze sobą czynniki biologiczne i społeczne. Niewątpliwie jest uwarunkowany genetycznie bo zależy w części od wrodzonych właściwości organizmu. Niemniej jednak mowa rozwija się wyłącznie w kontakcie z innymi ludźmi a więc w sytuacjach społecznych. Dziecko przyswaja sobie mowę od najbliższego otoczenia, głównie od rodziców, drogą naśladownictwa. Stąd tak ważną rolę logopedzi przypisują podstawowemu środowisku wzrastania dziecka – rodzinie. Rozwój funkcji myślenia i mowy przebiega tam w sposób samoistny bo związany naturalnie z czynnościami i sytuacjami dnia codziennego – karmieniem, rozbieraniem, ubieraniem, myciem, którym towarzyszy tzw. kąpiel słowna^[1]. Niezmiernie istotny jest też rozwój fizyczny dziecka . Nie bez znaczenia jest fakt by dziecko w odpowiednim czasie podniosło główkę, usiadło, stanęło czy zaczęło chodzić. Jest to związane z rozwojem małej i dużej motoryki, niezbędnej do mówienia. Bardzo często opóźnienie kolejnych etapów rozwoju fizycznego dziecka ma swoje odbicie w rozwoju mowy dziecka. Mowa rozwija się kilka lat a w przebiegu jej rozwoju wyróżnić można pewne okresy. Jednak nie u wszystkich dzieci przebiega jednakowo: u jednych szybciej, te dzieci zaczynają mówić wcześniej, u innych zaś wolniej, co przejawia się późniejszymi początkami mowy i wolniejszym przyswajaniem

sobie wymowy pewnych głosek. Stopień rozwoju mowy zależy od różnych czynników. Do najważniejszych należą psychofizyczny rozwój dziecka oraz wpływ środowiska. Rozwój mowy postępuje równolegle z rozwojem motoryki narządów artykulacyjnych.

W rozwoju mowy dziecka wyodrębnia się 4 najważniejsze okresy:

- Okres melodii (0- 1 r. ż)
- Okres wyrazu (1- 2 r. ż)
- Okres zdania (2- 3 r. ż.)
- Okres swoistej mowy dziecięcej (3- 7 r. ż)

Okres melodii przypada na czas od urodzenia do 1 roku życia. Jest to etap, w czasie którego dziecko komunikuje się z otoczeniem głównie za pomocą krzyku. Pierwszy krzyk związany jest niewątpliwie z pierwszym oddechem dziecka.

W tym okresie krzyk jest reakcją na wszystko z czym zetknie się dziecko i to zarówno na wrażenia dla dziecka przyjemne jak i nieprzyjemne. Są to dźwięki nieartykułowane, trudne do opisania. Mówi się, że matki są w stanie rozpoznać, które okrzyki wyrażają zadowolenie, a które dyskomfort. Na tym etapie krzyk jest tzw. sygnałem- symptomem, bo dziecko jest nadawcą zupełnie nieświadomym a płacz i krzyk są reakcją biologiczną na różne wrażenia. Po pewnym czasie dziecko zaczyna kojarzyć, że każdy krzyk wiąże się z natychmiastową reakcją otoczenia,(np. kiedy płacze od razu pojawia się mama) jest więc przejawem pierwszego porozumienia na drodze ja otoczenie. Etap ten nazywa się sygnałem – apelem.

Od urodzenia dziecko ćwiczy swoje narządy artykulacyjne poprzez odruchy takie jak ssanie, połykanie, a w późniejszym

czasie zucie. Dzięki temu język i wargi przygotowują się do artykulacji wszystkich głosek języka polskiego. Umiejętności w tym zakresie będą się rozwijać w czasie całego rozwoju mowy, w połączeniu z innymi stworzą skomplikowany mechanizm mowy.

Około 2- 3 miesiąca niemowlę zaczyna wytwarzać różne dźwięki, które towarzyszą przypadkowym i nieskoordynowanym ruchom kończyn dolnych i całego ciała. Nie są to reakcje świadome a jedynie przypadkowe zwanie narządów artykulacyjnych, stanowiące doskonałe ich ćwiczenie oraz przygotowanie do dalszego ich rozwijania się. Jest to objaw prawidłowego funkcjonowania układu artykulacyjnego, fonacyjnego i oddechowego. Są to dźwięki przypominające gruchanie stąd nazwa tego etapu głuzenie. Głuzą wszystkie dzieci, także te niesłyszące.

Około 6- 7 miesiąca życia dźwięki wydawane przez dziecko doskonalą się i przechodzą w etap gaworzenia. Polega ono na powtarzaniu przez dziecko dźwięków wydawanych przypadkowo, odruchowo albo usłyszanych w najbliższym otoczeniu. Dziecko następnie w sposób zamierzony bawi się dźwiękami, wymawia prawie wszystkie samogłoski i łączy je ze spółgłoskami. Robi to na ogół wtedy, kiedy jest zadowolone. Jest to świetny trening słuchowy, będący także przejawem rozwijającej się uwagi dziecka oraz jego chęci do komunikowania się. Gaworzą jedynie dzieci słyszące.

Głuzenie i gaworzenie to bardzo ważne etapy dla rozwoju mowy dziecka. Dzięki nim w mózgu dziecka tworzy się skomplikowana sieć połączeń stanowiących bazę do rozwoju dalszej komunikacji.

W układzie nerwowym maluszka zaczynają wytwarzać się skojarzenia pomiędzy tym co widzi a tym co słyszy- między obrazem wzrokowym przedmiotu a jego dźwiękowym odpowiednikiem.

Koło 7- 8 miesiąca życia dziecko zaczyna reagować na mowę. Ważną rolę odgrywa tutaj melodia- dziecko nie rozumie jeszcze znaczenia wyrazu, natomiast reaguje na ton osoby mówiącej- uśmiecha się gdy słyszy mowę spokojną, miłą, pieszczotliwą. Denerwuje się słysząc ton podniesiony, głośny.

Pod koniec 1 roku życia zaczyna się u dziecka rozwijać rozumienie. Dziecko jest w stanie dużo zrozumieć, ale jeszcze niewiele powiedzieć. Stara się spełnić proste polecenia, rozpoznaje swoje imię. Pojawiają się pierwsze wyrazy typu mama, baba, tata, da, na. Co ciekawe rozwój mowy w okresie melodii postępuje zazwyczaj równolegle z rozwojem fizycznym – fazy głużenia u dziecka odpowiada osiągnięcie umiejętności unoszenia głowy, rozwojowi gaworzenia towarzyszy umiejętność siadania a pierwszym słowom osiągnięcie przez dziecka pozycji pionowej i stawanie.

Czas między 1 a 2 rokiem życia dziecka nazwano okresem wyrazu. Dziecko używa prawie wszystkich samogłosek ustnych. Rozwija się także dźwiękowo pod kątem spółgłosek. Dziecko zaczyna modulować głos, zmienia intonację. Charakterystyczne dla tego etapu jest upraszczanie grup spółgłoskowych, (np. wymawianie np. tylko początkowej sylaby wyrazu lub jego końcówki). Pierwsze wyrazy dziecka nie są początkowo kojarzone z żadnym znaczeniem, ale potem umiejętność tą doskonalili. Dziecko powtarza za dorosłym proste wyrazy, ale zniekształca je na swój sposób. Nie mogąc zapamiętać całej postaci dźwiękowej wyrazów, próbuje

odtworzyć ogólny zarys słowa. Przesławia sylaby, ucina je lub podwaja.

W okolicach 14- 15 miesiąca zdecydowanie rozwija się zasób słownictwa dziecka. Zaczyna wypowiadać coraz więcej wyrazów. Związane jest to z postępującym rozwojem fizycznym dziecka- zaczyna chodzić, w tej pozycji rozgląda się i poznaje świat z innej perspektywy. Rozwija się również pamięć i koncentracja. Pod koniec 2 roku życia dziecko próbuje wypowiadać swoje doznania i prośby. Wyraz spełnia funkcję całej wypowiedzi. Zastępuje ono gesty, którymi dziecko posługiwało się do tej pory w celu uzyskania upragnionej rzeczy czy zaspokojenia potrzeby.

Okres zdania to czas przypadający na czas między 2 a 3 rokiem życia. Jest to czas przełomowy dla rozwoju dziecka. To w tym momencie tworzą się podstawy przyswajania sobie systemu leksykalnego, fonetycznego i morfologicznego danego języka. Pierwsze zdania dziecka to wypowiedzi dwuwyrazowe, twierdzące. Dziecko najczęściej używa rzeczowników i czasowników w formie bezokolicznika. Posiada w swoim słowniku także kilka przymiotników. Artykulacja wciąż daleka jest od poprawnej. Dziecko głoski trudniejsze zamienia sobie łatwiejszymi odpowiednikami. Mimo to jego mowa staje się coraz bardziej zrozumiała . Najwięcej nowym słów pojawia się właśnie w tym okresie.

Okres swoistej mowy dziecięcej to czas przypadający na 3 – 7 rok życia. Jest to okres najbardziej zróżnicowany

Bardzo duża liczba dzieci, kończących edukację przedszkolną nie wymawia jeszcze prawidłowo głosek najtrudniejszych a więc głoski r oraz głosek sz, rz, cz, dż. . Z doświadczeń logopedów wynika, że coraz więcej dzieci 5- 6 letnich ma

problem również z głoskami z poprzednich etapów rozwojowych. Jest to zjawisko coraz częstsze. Należy pamiętać, że każde dziecko rozwija się we własnym tempie i niewielkie opóźnienia rozwoju mowy nie powinny być powodem do niepokoju.. Opóźnienia w pojawianiu się poszczególnych etapów rozwoju mowy nie powinny przekraczać 6 miesięcy, jeżeli któryś z etapów rozwoju mowy opóźnia się należy koniecznie skontaktować się z logopedą

Objawy, które powinny zaniepokoić Rodziców:

- ❖ Jeśli dziecko nie potrafi ssać, matka ma problem z karmieniem.
- ❖ Jeśli dziecko w wieku 6- 7 mc nie próbuje gaworzyć.
- ❖ Jeśli dziecko nie reaguje na dźwięki, nie odwraca głowy w jego stronę .
- ❖ Jeśli pod koniec 1 roku życia dziecko nie wykonuje prostych poleceń, nie mówi pierwszych słów ze zrozumieniem (nie chodzi tutaj o mechaniczne powtarzanie sylab).
- ❖ Jeśli dziecko 2 letnie nie komunikuje się skutecznie z otoczeniem a używa gestów i krzyków jako zastąpienia słów.
- ❖ Jeśli dwulatek mówi bardzo mało albo bardzo niewyraźnie, nie wypowiada pierwszych zdań, nie rozumie i nie wykonuje poleceń, nie potrafi wskazać przedmiotów, zabawek, które są mu znane.
- ❖ Jeśli dziecko 2 letnie nie sygnalizuje swoich potrzeb, nie podejmuje prób kontaktu z otoczeniem.
- ❖ Jeśli dziecko 3 letnie porozumiewa się jedynie za pomocą kilku prostych słów.

- ❖ Jeśli dziecko po 3 roku życia zastępuje głoski dźwięczne bezdźwięcznymi (np. zamiast słowa „dom” mamy „tom”).
- ❖ Jeśli wypowiedzi dziecka 3- 4 letniego i i starszego są niezrozumiałe dla otoczenia.
- ❖ Jeśli czterolatek nie potrafi wysłuchać prostego wierszyka ze zrozumieniem, nie zadaje pytań.
- ❖ Jeśli 5- 6 latek mówi niewyraźnie, nie potrafi opowiedzieć o czym była bajka, opowiadanie, wiersz, jeśli nie buduje dłuższych wypowiedzi.
- ❖ Jeśli 5- 6 latek zastępuje głoskę r głoską „j” lub „l „
- ❖ Jeśli 5- 6 latek nie wymawia poprawnie głosek sz, rz, cz, dż.
- ❖ Jeśli dziecko błędnie realizuje głoski (oczywiście z uwzględnieniem norm przyjętych dla danego wieku.)
- ❖ Jeśli dziecko mówi nie płynnie, kilkakrotnie powtarza sylaby, zacina się, jąka.
- ❖ Jeśli dziecko nie reaguje na polecenia mimo licznego ich powtarzania.
- ❖ Jeśli dziecko wsuwa język między zęby.
- ❖ Jeśli dziecko ślini się , oddycha z otwartą buzią, chrapie.
- ❖ Dziecko ma wadę zgryzu (żeby nie stykają się, są przesunięte, szczeka nienaturalnie się układa) .
- ❖ Jeśli niepokoją rodzica zmiany anatomiczne w obrębie jamy ustnej.

Opracowanie:

Anna Wojtasińska-Tokarczyk i Magdalena Sobczyńska

Bibliografia:

1. Demel „Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola”
2. G.Jastrzębowska „Podstawy logopedii dla studentów logopedii, pedagogiki, psychologii i filologii” Opole 1995
3. Styczek „Logopedia” PWN 1983

[\[1\]](#) – głośne mówienie do dziecka podczas wykonywania codziennych czynności, otaczanie dziecka mową